

Metodický list: Sousedí

Cílová skupina

žáci 2. stupně ZŠ a SŠ

Počet pracovních listů

3

Vzdělávací obory

dějepis, občanská výchova, český jazyk a literatura, výtvarná výchova

Průřezová témata

Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

Publikace Ještě jsme ve válce, Příběhy 20. století (Post Bellum a Argo 2011) obsahuje třináct komiksů nakreslených podle vyprávění třinácti pamětníků. Jedním z nich je Rudolf Bělohoubek, jehož příběh scenáristicky zpracoval Adam Drda a nakreslil Martin Pliško. Nyní se k životu Rudy, jehož život navždy poznamenal masakr na konci války, vrací krátký animovaný film. Znovu otvírá otázku, zda se zlo může skrývat v lidech všedních, v sousedech, vedle kterých roky žijete a klábosíte o počasí. S žáky nám poslouží k otevření tématu, jak se vyrovnat s minulostí i jak zásadní skutečností je, zda stát respektuje občanská práva a svobody.

Naši a cizí

Než žáky seznámíme s filmem, pomůže nám s tématem sousedského soužití pracovní list č. 1. List nakopírujeme pro každého žáka.

Úkol č. 1

Člověk je během svého života členem mnoha sociálních skupin lidí. K některým skupinám se dostane náhodně, jiné si vybírá, ale jsou i takové, do kterých se narodí. Co kdyby na tebe někdo naléhal, aby ses svých lidí zřekl?

Žáci by si při vyplňování tabulky měli uvědomit, že každá sociální skupina uplatňuje na své členy tlak a pod hrozbou sankcí vyžaduje naplnění představ o správném synovi či dceři, spolužákovi, sousedovi, občanovi či kamarádovi. Na druhou stranu člověk není samotář, ostatní vyhledává (kamarádi), hledá způsob, jak vyjít se svými blízkými, sousedy či spolužáky, je přímo formován, aby se sžil se svými lidmi. Problém nastává, pokud se člověk odlišuje.

Jak se člověk může své sociální skupině vymykat?

Úkol č. 2

Sousedy si člověk nevybírám, ale často náš život velmi ovlivňují. *Jak na tebe takové chování sousedů působí? Jak by se taková situace dala řešit?*

V dnešní době si mladí lidé sousedy hlavu netrápí a vazby na lidi v sousedství budou patrně vnímat jako ty nejméně důležité. Pokud budou žáci samostatně či ve dvojicích přemýšlet, jak se postavit k předloženým situacím, patrně budou volit řešení na škále:

- Pasivně: Od hluku sousedů se izolují, budou se jim vyhýbat, zavírat okna.
- Aktivně: Půjdu se se sousedy domluvit, upozorním je na obtíže, jaké mi jejich chování přináší.
- Ústup: Odstěhujeme se.
- Útok: Donutíme sousedy chování změnit nebo se odstěhovat.

Možná budou zaznívat provokativní prohlášení, která by mohla vést k vyhlášení sousedské války. Dá se ale předpokládat, že kolektiv třídy je nepodpoří. Hádky, hašteřivost nebo dokonce naschvály vnímáme jako řešení nekulturní a buranské.

V literatuře i historii však často sousedské konflikty eskalovaly, protože ústup nebyl možný a občana nechránilo právo. Pak snáze vyhrála většina či ten silnější. Dnes nám nic nebrání se přestěhovat do jiného bytu, města či země. Zároveň si jen stěží dokážeme představit, že nám někdo přikáže někde bydlet.

Výkon některých profesí obnáší i nutnost změnit s celou rodinou bydliště. *Vzpomenete si na příklady?*

Žáci si vybaví velvyslance, sportovce či vojáky. Dříve se musel na základě umístěnky stěhovat i učitelé, poštáči či úředníci. Takové stěhování se týkalo i Rudova otce, který byl pošťákem.

Úkol č. 3

Jaké chování sousedů ve stejné čtvrti či vesnici chápeš jako opravdový problém? Nahnalí ti někdy sousedé strach?

Úkol je možno zpracovat písemně, ale nabízí se možnost, že žáci o různých problematických stránkách sousedského soužití diskutují v menších skupinkách. Teprve potom příklad, už oproštěný od konkrétních okolností a jmen, prezentují. Ostatní by měli sehrát roli oponenta, který představí pohled z druhé strany, a učitel roli mediátora.

Ohlédnout se zpátky

Než se žáci pustí po práci spracovním listem č. 2, promítneme film Sousedí. Nabízí se řada témat, o kterých mohou chtít holky a kluci diskutovat, co si budou chtít po shlédnutí příběhu vyjasnit. Pracovní list, který nakopírujete pro každého, navazuje na poslední Rudova slova o pomstychtivosti

Úkol č. 1

Každý si v sobě neseme křivdy z dětství, některé mohou po čase vypadat banálně, jiné události změnilý nás život. Vysvětli, co obnáší vyjmenované postoje, a najdi k nim synonyma.

Právě slova nám pomáhají porozumět různým lidským postojům. Žáci propojí dvojice synonymních výrazů a pokusí se naznačit, co daný postoj obnáší. Ruda sám naznačuje, že pomstychtivost by znamenala mstu, potřebu někomu ublížit, něco zničit, ale také trest za tyto činy.

- Pomstychtivý – mstivý
- Zahořklý – bolestný
- Nadějeplný – optimistický
- Netečný – lhostejný
- Lehkovážný – bezstarostný
- Usmířený – vyrovnaný

Úkol č. 2

Někdo pátrá po vlastní minulosti, jiného nezajímá. Jakými způsoby se můžeme dozvědět víc o historii vlastní rodiny? Dopln chybějící slova a navrhn další způsoby, jak se dostat k informacím.

Žáci nejprve doplní chybějící slova. Mohou využít nápovědu:

- Sestavování rodokmenu
- Rozhovory s prarodiči
- Prohlížení starých fotografií
- Návštěva bývalého bydlíště
- Hledání náhrobku na hřbitově

Dalšími způsoby může být pátrání na internetu, sociálních sítích, v archivech, školních ročenkách a obecních kronikách

Jak by mohli bratři najít ztracenou sestru?

Úkol č. 3

Pro vzpomínání lidé potřebují záchytný bod paměti, místo, kde se vzpomínky obnoví a kde je možné se s nimi usmířit. Navrhni, jak by mohlo místo „U zabitého“, kde bylo na konci války zabito 16 nevinných občanů, vypadat a jak by měla být událost připomínána.

Lidé chodí vzpomínat na hřbitov. U takové bolestné události, jakou byl masakr sousedů za humny vesnice, se mnohým vzpomínat ani nechce. Debatujte se žáky, proč a pro koho by mělo být místo označeno. Potom je nechte navrhnout podobu památníku. Není třeba omezovat se na prostor na pracovním listě a dát třídě čisté papíry. Pro inspiraci mohou holky a kluci hledat na internetu, jak vypadají památná místa.

Zpravení o svých právech

Před prací s pracovním listem č. 3 znovu připomeňte klíčové okamžiky příběhu:

- Pošťák, který věděl o udavačských dopisech a stal se tak po válce nepohodlným
- Zmatek na konci války, kdy o vině a nevině, životě a smrti rozhodlo jedno křivé obvinění
- Rozdělení sourozenci, kteří putovali každý sám do dětského domova
- Marná snaha tety získat děti do péče
- Pokusy překročit státní hranice
- Snaha domoci se spravedlnosti a očistit jméno rodičů

Úkol č. 1

Od kdy je Listina základních práv a svobod součástí ústavního pořádku České republiky?

Žáci mohou tipovat nebo správnou odpověď – rok 1993 – vyhledat. Už dříve byla občanská práva a svobody obsaženy v Ústavě. Zejména v padesátých letech 20. století však šlo o zastoupení formální, protože byla potlačována. Ideální je třídu s Listinou základních práv a svobod seznámit nebo jim ji poskytnou vytištěnou do skupinek či dvojic.

Úkol č. 2

V jakých momentech se příběh Rudy dotýká jednotlivých občanských práv a svobod?

Žáci mají za úkol přiřadit k jednotlivým bodům konkrétní situaci a diskutovat, zda bylo, či nebylo porušeno právo, zda je to tolerovatelné, či neprominutelné a proč.

- Listovní tajemství / Táta pošták, který ničil udavačské dopisy, a znal tedy jejich obsah i původce
- Právo na spravedlivý proces / Revoluční gardy a jejich skutky a chování sousedů
- Právo na život / Střílení vlasoců
- Ochrana rodiny / Rozdělení sourozenců a nescelení rodiny
- Svoboda pohybu a pobytu / Útěky do Německa
- Právo na dobré jméno, osobní čest a ochranu jména / Otevírání minulosti, vzpomínání na nespravedlivě stíhané, odsouzené, zabitě

Úkol č. 3

Lidé mají rádi příběhy s dobrým koncem. Protože však minulost změnit nedokážeme, nezbyvá, než začít vyprávění v roce 2018.

Počáteční věty Nedlouho po vztyčení kříže Rudolf Bělohoubek zemřel. O deset let později byl jeho příběh zpracovaný do krátkého filmu... naznačují, že film by mohl být spouštěčem nových událostí. Můžeme nejprve se třídou otevřít různé potenciality:

- Díky filmu se o Rudovi dozví jeho sestra Anna Marie
- Film zapůsobí na další pamětníky událostí, aby vydali svá svědectví
- Mladí lidé budou hledat další místa, kde na konci války došlo ke zločinům

Nebraňme se však ano odvážnějším literárním konstrukcím, které budou zahrnovat paralelní vesmíry, cestování v čase či kouzla. Právě příběhy, jakkoli fantastické lidem pomáhají nést tíhu křivd a přinášejí úlevu.

Pokud budete chtít úkolu věnovat víc prostoru a času, dejte žákům k dispozici čistý list či je nechte příběh napsat na počítači.

Text Mgr. Klára Smolíková